

*„Pogány szerszám a kalapácsom,
kegyetlenül zúz és hasít.
Tüzet lobbant a szikla-kőből.
Erdélyi kő: komor dácit.”*

Áprily Lajos: Kötörés a völgyben

Benkő Ferenc,

a múzeumalapító tudós professzor

élete és munkássága



A nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium

Benkő Ferenc

1745 - 1816



PIIS LECTORIBUS SALUTEM DICUNT

& debita officii caritate pollicentur.

Verus in Ecclesia ritus est, & gravi autoritate sapientum sancitus & receptus, ut hoc literarum & testimoniorum po-
nens, quibus Ecclesiis ac Rebus publicis, & piis aliis commendantur hi, qui honestos progressus in studiis bonarum
artium, precipue verd in doctrina ecclesiastica fecerunt. Est enim vestigium veteris illius discipline Ecclesiasticae, quae
sanctam erat, ne in Ecclesias reciperentur peregrini ac noviti, nisi afferentes literas, quas veros Canones
appellant, quibus ostendebatur, eum qui literas tales exhibuisset, nullo crimine aut scelere pollutum esse, quo
ab Ecclesiae seu à Ministerio Ecclesiastico arceri possit. Erantque his simul inserta testimonia, de studiis, moribus & profectu u-
nuscujusque, ut Ecclesiae eos recipere, & provehere nihil dubitarent. Hunc sapienter constitutum ritum, nos quoque pòe in no-
stris Ecclesiis retinemas, idque his necessariis de causis: Primam, ut veri ac legitimi Ministri publico nostrorum literarum testi-
monio ac suffragio ornati, ab erroribus seu Heteronibus discernentur, qui hinc inde sine certis ac fixa sede vagantur, ac Ecclesi-
am invadunt, ut eas tentent, & monstrosas opiniones, ac falsa dogmata ad eas inficiendas spargunt. Qua in re quantum periculi sit,
non dubium est sapientes intelligere & sepe cogitare: Deinde ut Ecclesia ac singuli pii certò cognoscere possint, nam sana sit suo-
rum conductorum Pastorum doctrina, quibus tunc suas animas committere audeant. Retinemus ergò hunc laudabiliter constitu-
tum ritum Ecclesiarum causà, ut haec commones facte literis ac testimoniis talibus, cogitent prudenter providendum esse, ne quos-
libet errores recipiant, aut ad publica Ministeria provehant: sed eos, quorum studia & mores aliis bonis, & doctis Viris probari
intelligunt. Curantur & hic honestus, pius & doctus Vir, Dñ, *Samuel Benkò* in nostrum conspectum venisset, ha-
bita pòe legitima vocatione, ac ad Ecclesiae gubernationem adhiberi petivisset, de ejus moribus honestis, & prioris vitae innocen-
tia ab extraneis certiores facti, diligenter eum in cœtu Ecclesiae audivimus, & examine publico ejus eruditione exploratà, com-
perimus eum rectè tenere fundamentum, & summam Christianae pietatis, & amplecti puram Evangelii doctrinam, quam Ecclesiae
nostrae uno spiritu & una voce cum Catholica Ecclesia CHRISTI profitentur, ac à fanaticis opinionibus, & haeresibus damnatis ju-
dicio ecclesiae Catholicae CHRISTI abhorre. Provisit etiam hic Dñ, *Samuel Benkò* in doctrina constantiam & in
officio fidem ac diligentiam. Proinde ei juxta doctrinam Apostolicam publica ordinatione commendatum est Ministerium do-
cendi Evangelii, & Sacramenta Christo instituta administrandi juxta vocationem. In ejus confirmationem hoc ipsi publicum
Ecclesiae honestum testimonium tradidimus & sigillo ecclesiarum nostrarum obdignavimus. Benè in Domino animo & corpore
valete. Datum. *Ulak 1797 15. Martij.*

Georgius P. Lohm
Registrarius

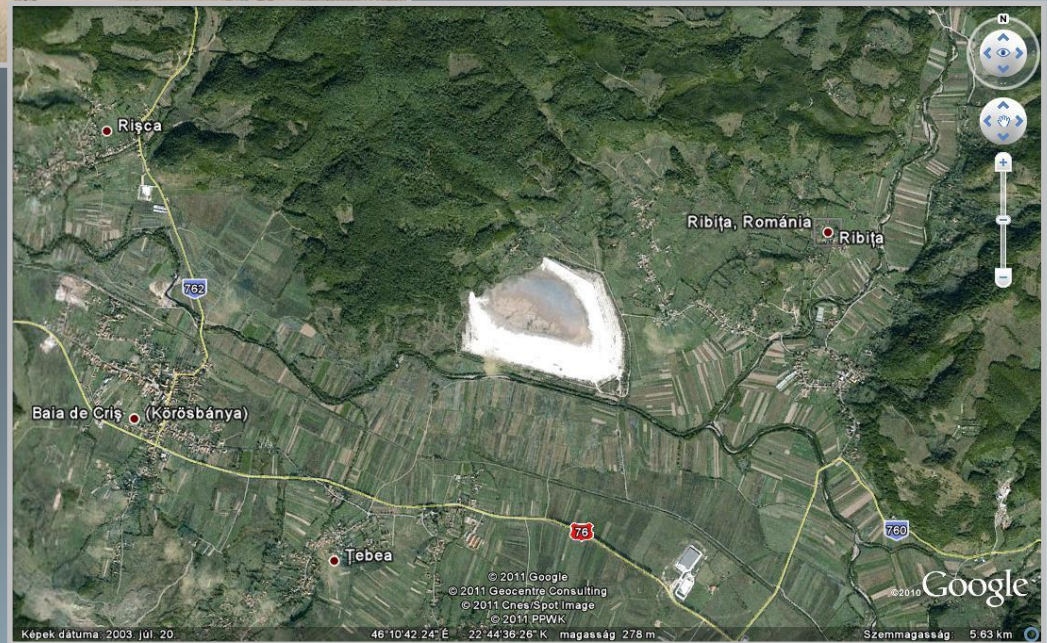
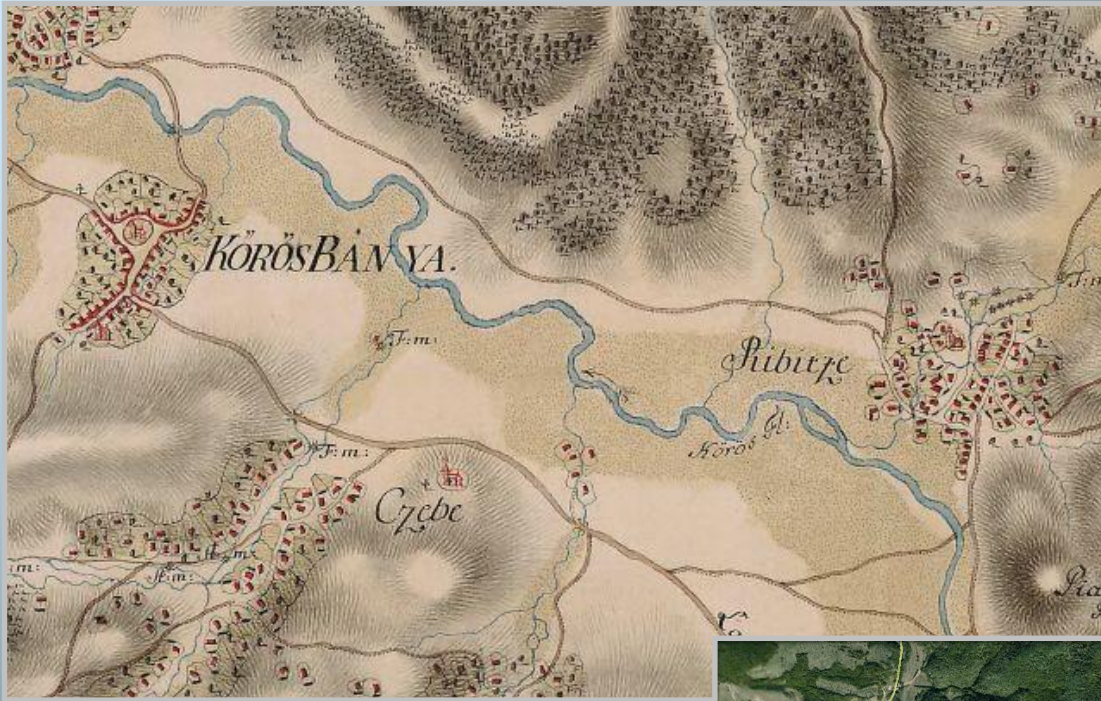
Benkő Sámuel papi oklevele

(Bethlen Könyvtár)



Az akkori újkollégium

Ribice





Benkő Ferenc első egyetemjárása

CATALOGUS

STUDIOSORUM

ET

SCHOLASTICORUM

GYMNASII TURICENSIS

Ad Examen Autumnale,

MDCCLXXVII.

COLLEGIUM CAROLINUM.

Classis Theologica.

AUDITORES HONORARI.

Franciscus	Benkö.	Transylvanus.
Andreas	Retni.	Patak. Hung.
Paulus	Szando.	Debr. Hung.
Alexander	Küthij.	Debr. Hung.
Stroph.	Helmetzi.	Patak. Hung.
Stroph.	Kánoi.	Debr. Hung.
Mich.	Wiráy.	Debr. Hung.
Joannes	Steller.	Patak. Hung.
Mich.	Katona.	Debr. Hung.
Jeremias	Allemanus.	} Rhæti.
Jacobus	Stupanus.	
Michael	Conradinus.	
Otto	Schucanus.	
Jacobus	Steinmüllerus.	Glaronenf.

A zürichi egyetem katalógusa

(1777)

(Bethlen Könyvtár)



NOS, PETRUS WAJD A TSERNÁTONI,

Ecclesiarum Hungaricarum, in Transilvania Helveticam Confessionem amplectentium, ut et quarundam Saxonicarum, Augustanae Confessioni addictarum, SUPERINTENDENS; item Sanctae Synodi Generalis Notarius, SIGISMUNDUS EPERJESI Caeterique Venerabilium Dioecesium Seniores. Omnibus, haec Viris et Lecturis Salutem et praesentis Vitae Prosperitatem a DOMINO Nostro JESU CHRISTO precamur.

Ecclesiis JESU CHRISTI non modo utile est, sed et pernecessarium, illos Verbi Divini Ministros, qui ad Ecclesiarum Gubernacula primum emittuntur, Publico Antistitem instructos esse debere Testimonio. Sic enim, tum Legitimi Sacrorum Ministri ab Erronibus, stellationumque in Re Sacra exercentibus, qui sine certa ac fixa fede passim vagantur, Ecclesiasque nonnunquam subdole invadentes, turbas in iis excitant, et monstrosas opiniones ac falsa ad eas inficiendas spargunt dogmata, discernuntur: tum Concives Ecclesiae cujusvis, de Legitima Pastorum suorum, jam conductorum, vel etiam conducendorum, Functione ac Sana Doctrina, nec non de Moribus, ac Vitae Innocentia pervasi, tutius illos recipiunt, majorique alacritate ad eos audiendos, alendos, ac sustentandos accenduntur. Eorum ex numero, qui ad Sacrum in Agro DOMINI Laborem recenter emittuntur, est Vir Rever. ac *Princeps Benke* Testimonio Hominum, Fide dignorum, de Probitate Morum eximie Nobis commendatus. Is enim, quum Fundamentum ac Summitam Christianae Pietatis, Puraeque Evangelii Doctrinae, recte tenere Publico compertus sit Examine, Constantiam adhaec suam in Sana Doctrina, Fidem item ac Diligentiam in Sacro Officio, sollemni promiserit Juramento: Sacro Ministrorum JESU CHRISTI Ordini in Sancta Nostra Synodo Generali adscriptus est, atque adeo Publica Ei Ordinatione secundum Apostolorum Consuetudinem commendatum est Ministerium docendi Evangelium SALVATORIS Nostri JESU CHRISTI, et Sacramenta, ab eodem SALVATORE Nostro instituta, administrandi, reliquasque Sacri Ministerii Partes exercendi. In cuius rei confirmationem hoc Ei Publicum Testimonium, Majore Superintendententiae Nostreae Sigillo roboratum, duximus concedendum, ac tradendum: prout et concessimus, ac tradidimus. Datum ex Generali Nostra Synodo, in Oppido Déva congregata, Anno Domini MDCCLXXIX, Die XIII. Mensis Junii.

*Tradatum per Ordinem ac Joz. Sancia...
Sigismundus Eperjesi*

Benkő Ferenc papi diplomája

(Bethlen Könyvtár)

Demnach Vorzeiger dieses *Stephanus Hertoldi, und
Famulus huius Regij Andrasius von Jura nach Abhandlung*

Als wird *Abhandlung* zu dem Ende gegenwärtiger Passport ertheilet, und andurch jederman
nach *Ständes* Gebühr dienstfreundlich erfuchet, denen mit unterstehenden aber ernstlich aufgetra-
gen, obgedacht *Regij Andrasius*

frei, sicher, und ungehindert passiren *Abhandlung* zu lassen; Allermaßen man solches in all gleichen
Sällen zu erwiedern erbiethig ist; *Wien den 17 May 1746*

Ihro Röm. Kaiserl. Königl. Apostol. Majest.
würklich geheimer Rath, General-Feld-Joug. Meister,
Ritter des Militarischen Maria Theresia Ordens,
Inhaber eines Regiments zu Fuß, dann des Groß-
Hertzenburgs Siebenbürgen würklich commandirende
General.



Stephanus Hertoldi

E Cancellaria Bellica penes Supremam
Armorum Praefecturam in Magno
Principatu Transylvaniae constituta.

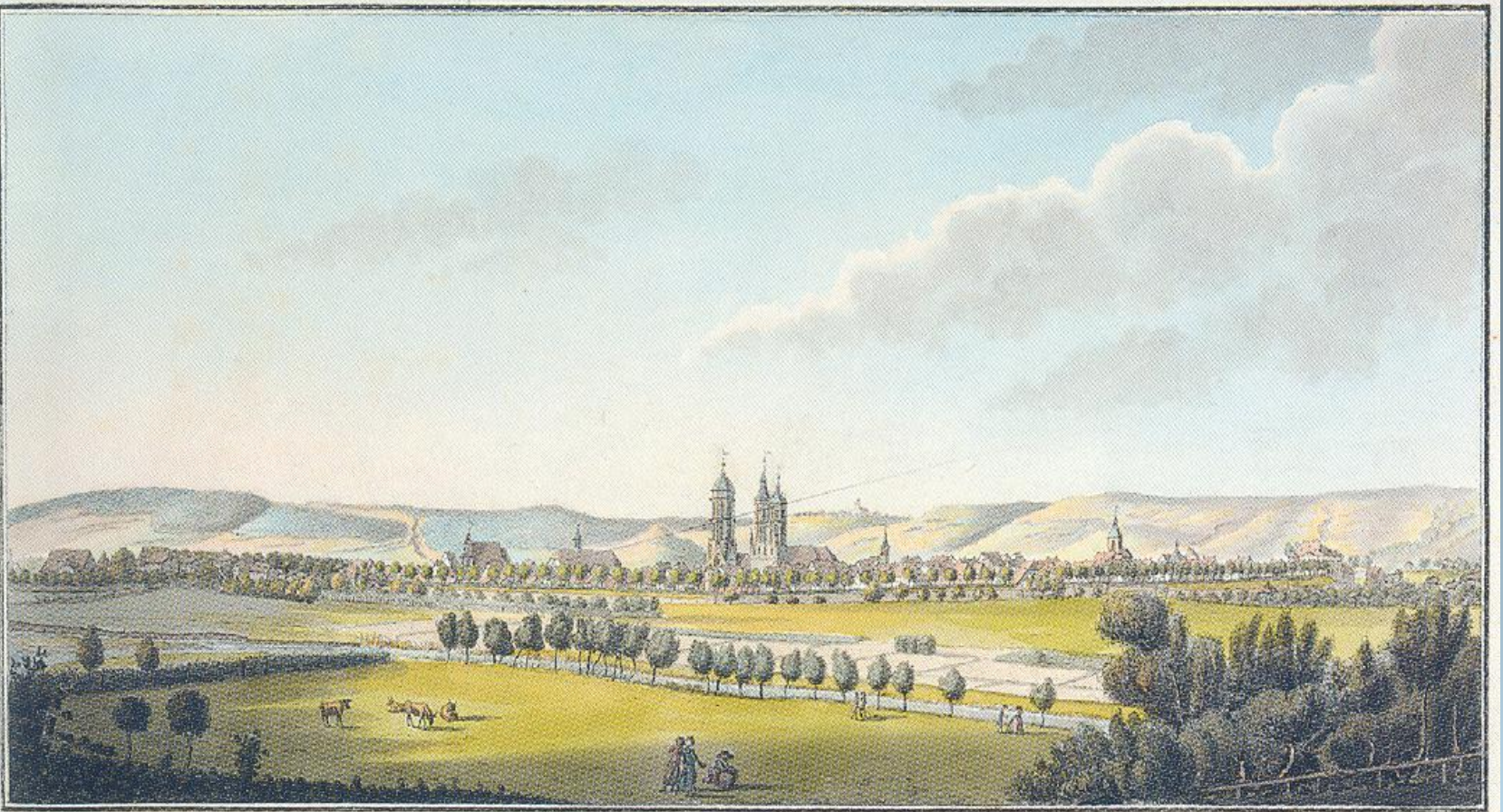
Stephanus Hertoldi

Benkő és a Ribitzei fiúk útlevele

(Bethlen Könyvtár)



Benkő Ferenc második egyetemjárása



Storck 1796

Göttingen von Süd-west.

Göttingen

Forrás: <http://ogerstung.de/lichtenberg/bilder/goettingen.suedwest.2.jpg>

A' Bányász Tudomány, és a' Lipszai Gazdaságról értekező, Tudós Társaság' Nemes Tagjának

VVERNER ÁBRAHÁM URNAK
KÖVEKNEK és ÉRTZEKNEK
Külső
MEGESMÉRTETŐ JEGYEIK-
R Ö L

Irott. szép, és igen hasznos, Könyvetskéje, mellyet, Hazájának, és a' Tanuló Ifjúságnak, lehető Hasznára Magyarra fordított, és a' két Magyar Hazabeli, s más Idegen Kö's Értz Nemeikkel-is, a' Peldákban meg-bővített,

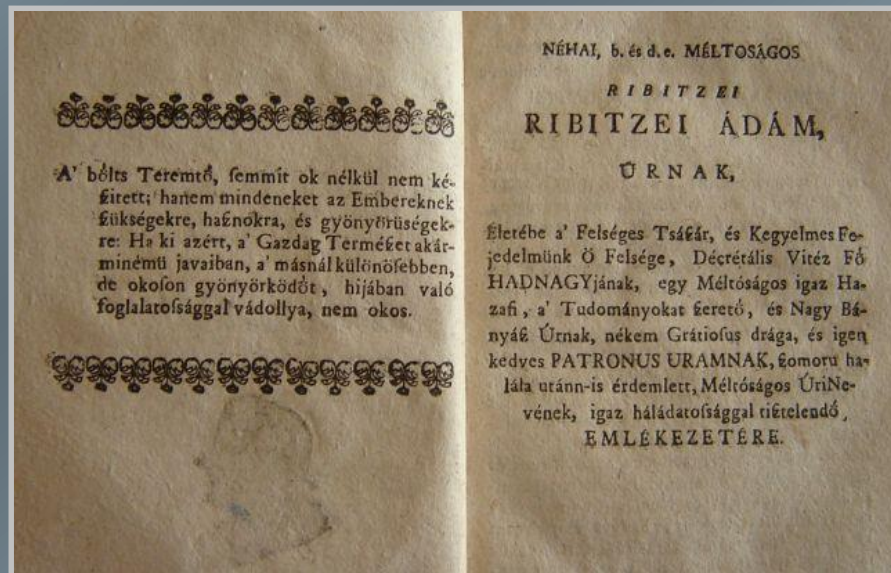
BENKÖ FERENTZ.
R. P.
Göttingába, 1782. Éztendőbe.

A. N. BNYERI
REF. TANULÓ
KÖNYVTÁR



K O L O ' S V A R A T T .

Nyomt. A' Reform. Koll. Betüivel, 1784. Ézt.



A Werner-féle ásványtan 1784-ből

(Bethlen Könyvtár)

SÜMMÁJA E' KÖNYVETSKÉNEK.
ELŐLJÁRO BESZÉD.

- A' *Minerológiáról*, vagy a' Köveknek, és Értzeknek Tudományáról, közönségesen. - - - §. 1-12
- I. Rész. A' Köveknek és Értzeknek, Megesmértető Jegyekről közönségesen, és a' Külsőknek Elsőségekről. - §. 13 - 21
- II. Rész. A' Köveknek és Értzeknek, Külső Megesmértetőjegyeinek Hístorájáról. - - - §. 22 - 31
- III. Rész. A' Köveknek és Értzeknek, Külső Megesmértetőjegyeinek Meghatározásokról. - - - §. 32 - 40
- IV. Rész. A' Köveknek és Értzeknek, Külső Megesmértetőjegyeinek Magyarázatyokról. - - - §. 41 - 205
- V. Rész. A' Köveknek és Értzeknek, a' Külső Megesmértetőjegyek Érint való Megírásokról. - - - §. 206 - 216

**A Werner-féle ásványtan
tartalomjegyzéke**

II. T Á B L A.

A' KÖVEKNEK és ÉRTZEKNEK SZINEIRÖL.

A' Közönséges Meg-esmérte- jegyek.	Különös Meg-esmérte- jegyek.	A' Változások.
A' SZINEK.	FEJÉR.	Világos, vagy tisztafejér, Vereffes, Sárgás, Ezüstzín, Zöldes, Téjzín, Fejéronzín.
	SZÜRKE.	Feketeónzín, Kékes, Füstzín, Feketés, Vaszín.
	FEKETE.	Szürkefekete, Barnás, Setét, Kékes.
	K É K.	Indigókék, Berlinifederjes, Lazurzín, Koboltzín, Violazín, Égzín.

Ezek a' Fő Színek változái, mellyek itt vagy-
nak, csak azok, mellyek, a' Kövekben, és Értzekben
találtnak, ezeken kívül, a' mik vagynak, a' fűkség-
telen hofkuságnak el-távoztatá-ért el-hagyattak.

A' Közönséges Különös Meg-
Meg-esmérte- esmérte-
jegyek. gyek.

A' Változások.

A' SZINEK.	ZÖLD.	Krispanzín zöld, Bánya zöld, Páfrizsín, Almazsín, Fokhagymazsín, Publikanzsín.
	SÁRGA.	Büdösközsín Sárga, Tzitromzín, Aranyzín, Printzmétazsín, Szalmazsín, Borzín, Isabella zín, Értzes Föld, Narantzsín.
	VERESS.	Hajnalzín Vereffs, Skárlátzín, Vérszín, Vereffsrezsín, Tzinóbriumzín, Karmazsín, Baratzkvirágzín, Testzín, Megyzsín, Barnazsín.
	BARNA.	Vereffes barna, Szekfűzín, Sárgás, Tombákzín, Tubákzín, Tüdözín, Feketés barna.

V. T Á B L A.

A' KÖVEKNEK és ÉRTZEKNEK BELSŐ
TEKINTETEKRŐL.

Közösleges
Megermér-
tetőjegyek.

Különös
Megermér-
tetőjegyek.

A' Változások.

Itten éppen azok a' Nemek és Változások
vagyunk, a' mellyek, fellyebb az 3. Tábla
végén, A' Külső Fényességről.

Tömött.	-	-	[Forgátos.
	-	-	[Egyenes.
A' Vastag- sága. -	Rostos, vagy Tsepüs.	A' Törés.	[Tsigahaj formára
			[tört.
			[Egyenetlen.
			[Földes.
A' Vastag- sága. -	A' Törés.	A' Törés.	[Fíjin, v. Vékony.
			[Vastag.
			[Egyenes.
			[Görbe.
Fekvése.	A' Törés.	A' Törés.	[Egyenlő.
			[Szélllyel menő.
			[Egymás alatrvaló.
			[Egymás alatrvaló.
Vastagsá- ga. -	Súgáros.	A' Törés.	[Vékony Súgáru.
			[Széles Súgáru.
			[Egyenlő.
			[Szélllyel menő.
Hoéusága	Súgáros.	A' Törés.	[Egymás alatrvaló.
			[Egymás alatrvaló.
			[Egymás alatrvaló.
			[Egymás alatrvaló.
A' Vastag- sága. -	Leveles, vagy Plébes.	A' Törés.	[Nagy Levelü
			[Pénzes.
			[Egyenes.
			[Rendeletemül gör- be.
Allása. -	Leveles, vagy Plébes.	A' Törés.	[Habos.
			[Habos.
Fekvése	Leveles, vagy Plébes.	A' Törés.	[Egyenlő.
			[Szélllyel menő.

A' Belső Tekintet.

A' Belső
Tekintet.

A' Törött Da-
rabok for-
mája.

- [Kotzka forma.
- [Egyenetlen oldal, vagy -
(Rhomboides.)
- [Hegyes oklop forma, vagy -
(Pyramidalis.)
- [Ék forma, vagy (Cuneatus.)
- [Forgátos.
- [Tányér forma.
- [Rendeletem Égü.

MAGYAR.
MINEROLOGIA.
az az
A' KÖVEK' S ÉRTZEK'
TUDOMANYA.

Melly

A' TERMÉSZET Harmadik Országának gazdag, és Fükséges, öt Szakaszbeli Javainak rövid, és Rendelvaló Leírását foglalja magában, mellyel, a' Magyar Nyelven a' Szép Tudományokat fel-segíteni igyekező Elmével, a' Köz' házonra kíván HAZÁJÁNAK kedveskedni.

BENKŐ FERENTZ, Sz. R. P.



Az Auctor' Költtségével

Kolozsváratt. Nyomt. a' Réf. Koll. Bet. 1786.

A Magyar Minerologia

1786-ból

(Bethlen Könyvtár)



I.
SZAKASZ.
A' KÖVEK' és FÖLDEKRÖL.

§ I.

A' FÖLDEK' és KÖVEK, a' Termézet' Harmadik Országának, *Regni Mineralis*, azok az Ajándéki, és Matériái, mellyek a' viz és olajban bajosan, vagy tellyeséggel el-nem-olvadnak, a' tűzben meg-nem-gyúlnak, nem-is langalnak, a' kemény Földek és Kövek nem nyújthatók, hanem inkább porlók és töredékenyek, Termézetekre nézve igen különbözök, azért az Értz'-váltak-tó Tüdőfoktól oztatnak, *Mesefekre, Agyagofokra és üveggé-olvadokra.*

§ 2

A' FÖLDEK közönségesen, apró, poros, sükeres, vagy sükeretlen részekből állanak, mellyeket magokra nem lehet pallé-
A rozni

§ 58

II.

SZAKASZ.

I. A'

SÓKRÖL.

§. 58.

A' SÓK a' Termézet Harmadik Országának azok az Ajándéki, mellyek meg-külömböz-terik magokat kiváltképpen, savanyu vagy Tsipös, és a' fáját egyben húzó Izekkel, nagyobb rézént fejérek, a' vízben el-olva-dók, némelley a' szabad Levegőégen el-enyészök. Haénok a' közönséges Életben az; hogy ízt adnak az Eledeleknek, meg-tartanak sok dolgokat a' rohadástól, e' mellett némelleyek Forrástó, mások vá-lasztó erejüek, és ezokon az Értz Nemek-vel való Gazdaságban, a' Festésekért pe-dig a' Mesterségekben, és a' Fábrikákban, el-mulhatatlanok BECK: *Tech.* p. 93-210: ezeknek Spiritusok egymással fel-forranak, meg-gyúlnak, rágó erejüek, a' mint a' Dol-gok természetierejeknek vizsgálása vagy *Phy-sica* tanitrya; oztatnak pedig *Savanyu*, és *Tsipös Sókra.*

F 4

§. 59.

III.

SZAKASZ

Az

ENYVES ÉS ÉGŐ MATÉRI-
ÁK RÓL.

§. 71.

AZ ENYVEK és ÉGŐMATERIAK, *Bitumina et Sulphurea corpora, Erdhartze und Brennbare körpern*, azok az ajándéki a' Termézetnek, mellyek könnyen meg-gyulnak, és égnek az el-enyészéig, réz-zerént folyók, lágyak, könnyek, a' vizen lebegők, más rézént kemények, pallérozhatók, közönséges zinek a' sárga, barna, 's feketezín, az olajjal és 'sirrál jól özve elegyednek, szagosok, sok hasznok vagyon a' Gazdaságban, orvoslásban, és a' Mesterségekben-is, és régen a' Mumiákat vagy Bé-pátzolt Halottakat ezekkel készítették, e' mellett titkos Tűz-erejek vagy *Electricitások* - is vagyon GMEL. p. 228.

§ 72.

A. REND: *Első Rendbeliek az Enyvek, mellyek meg-különböztetnek* {Lágy és kemény Eny-

IV.

SZAKASZ.

A'

FÉL ÉS EGESZ ÉRTZEKRŐL.

§ 77.

Az ÉRTZNEMEK *Minerae, et Metalla, Halb und Gantze Metallen*, a' Termézetnek azok az ajándéki, mellyek sok zínűek, fényesek tündöklők, nehezek, a' Kő Nemekfelett, a' tűzben némelylek porlókká, mások megolvadván nyujthatókká lésznek, ezokon az elsők *Fél Értzeknek*, a' mások *Égész Értzeknek* neveztetnek, ezek vizont *Közönséges*, vagy *Nemes* és drága Értzeknek, a' zép-ségek árrok, és ritkaságokhoz képest, e' mellett tömöttek a' vizet és olajat megvetvén, a' Sókkal és Só Spiritusokkal könnyen ólyadók. A' Tiszták neveztetnek *Termés Értzeknek*, a' többi, *Értzejeknek*, *Elegyesejeknek* vagy tisztátalanoknak.

§. 78.

Melly hasznos és el-mulhatatlan légyen ezeknek Tanulása, azt azoknak mindennapi zükségek tanitya; meg-kivántatik pedig ezek-

V.
S Z A K A S Z.
A
KÖVÉVÁLT DOLGOKROL
vagy
PETRIFICATUMOKROL.

§ 96.

A' KÖVÉVÁLT DOLGOK-is nagyon ékesítik a' Kő's Értzbéli Gyűjteményeket; de nem csak hanem ezekben tsudáljuk, *Elsőben*. A' Mesterségesen munkás jádзи Termézetet; melly nem csak a' le-dőlt Fákat, plántákat, félllyel el-hányarott Tsontakat, Tengeri-Tsigákat változtat kövekké; hanem még a' fenn álló Élőfákat-is, azoknak hajforma vékony Nedvességjüket, *Porussait*, a' benne fel-járó nedvesség által, apró-fajin főveny rézekkel ugy meg-rakván, hogy azok az által végre kemény fizikrázó kova, Jaspis, és Akhát kövekké-is válnak; vagy pedig, ezek közzül sokakat el-rontván; meg-eméztvén, és sokakat Eredeti-részekre vízká vivén, azoknak fokott Formájokat hasonló tetrtzetességgel Agyaggal, Kővel, és Értz Nemekkel-is meg-tölti, meg-kemé-



T O L D A L É K.

* * *

A' Régi és Ujjabb Systemátikusok a'
Minerológiában.

A Gricola, de Re Metall. L. 12. Bas. 1657.
Fol
Joston. Notit. Regni Miner. Lips. 1661. 12.
Coefii Minerologia Lugd. 1636. Fol.
Königii Regnum Miner. Bas. 1703. 4.

*

Linnei System. Nat. T. 3. Holm. 1766. 8.
Bomar. Mineralogie. Paris 1762. 8.
Scopoli Minerol. Prog. 1772. 8.
Cronstedt. Miner. 1758. Német. 1780. 8.
Wallerii Syst. Miner. Holm. 1772. 8. T. 2.
Gmelins, Mineralogie Nürnberg 1780. 8.
's több ilyenek: Woltersdorf, Justi, Leh-
mán, Gerhárd, Veltheim, és Bergmán uj-
jabbán.

M

A' Mi-

- *szalmaszín, borszín, hajnalszín, veres, barackvirágszín, meggyszín, veresbarna, tubákszín, tüdőszín*
 - *hamuszín szürke, kékesszürke, vasderes, sárgásszürke, füstszínű szürke*
- *indigókék vagy szederjes, berlini kék, lazúr kék, violaszín, bányakék*



Illusztráció a *Magyar Minerologiából*



Illusztráció a *Magyar Minerologiából*

„ízt adnak az eledelnek, megtartanak sok dolgokat a rothadástól, e mellett némelyek forrasztó, mások választó erejűek”





A nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium

BENKÓ FERENTZ,

Nagy Enyedi Hístor. Natur. Professor által

Eszkendőnként ki - adott,

PARNASSUSI
IDŐTÖLTÉS.

1794.

HATODIK DARAB.

EGYKIS

HAZABÉLI UTAZÁS.

NÉMELY BÁNYÁSZATOKNAK LE-ÍRÁ-

SA, ÉS A' LEG-UJJAB MINEROLOG.

SYSTEMÁINAK LAISTROMA.

III. RÉSZÉK B E N.



KOLOSVARATT.

Verontatt. HOCHMEISTER MÁRTON,
betűivel, és költségével 1800-210.

A PARNASSUSI IDŐTÖLTÉS

hatodik darabja (1794)

(Bethlen Könyvtár)

BENKÓ FERENTZ,

Nagy Enyedi Histor. Natur. Geograf. Professor,
és a'Jénai Természeti vizsgáló Tudos Társaság
nak Correspondens Tagja által,
Eszteendőnként ki - adott,

PARNASSUSI
IDŐTÖLTÉS.

1796.

HETEDIK DARAB.

ENYEDI RITKASÁGOK.

EGY KIS TÓLDALÉKKAL.

A' Ritkaságokban, és az Haza javaiban gyö-
nyörködőknek számokra.



30. *N. A. Glöckl*
a' Enyedi Coll. c.
KOLO'SVÁRATT,

Ayamtatt. HOCHMEISTER MÁRTON beállítás
és költségével 1800-ban.

A PARNASSUSI IDŐTÖLTÉS

hetedik darabja (1796)

(Bethlen Könyvtár)

A^o
Museumnak és Ritkaságok
Leírása.
Műfaj: 1797.

§ 1
Az U Kollegiumban a kis Auditoriumon
belül vagyon a Museum ilyen Alomok Irágal.
Raritatum et rerum naturalium Museum: a Ritka
Ságok és Természet Delgesnek Museumja a
Gyűjteményes Haza, melyben részeket által
1796-ban a Kollegiumnak volt közi Estebeli Gyűj-
teménye, mely a Prof Palambostól vásároltatott és
az ő felelősséggel a Gyűjteményekkel kapcsolatos.
a mely inprotocolláltatott a harmadik Catalogus
2^o a Ritkaságok. 3 a Természet Helyéről,
ra tartozó könyvek, a melyek vagyon az Eke
Catalogusban. 4 Ok újabb nyert Prof
Bethleniana Mineralogica Collectio, a mely
vagyon a negyedik Catalogusban inprotoco-
llált.

**A múzeum ritkaságainak
leírása (1796)**

(Bethlen Könyvtár)



A múzeum ásványtani tára



BENKŐ FERENTZ,
N. Bayedi Natur. Histor. és Géográf. Professor,
a Jénai Physica és Mineralog. Tudós Társaságok
Correspondens Tagjának,

MAGYAR
GÉOGRÁFIÁJA.

II. RÉSZ.

Á S I A.



B.

L.

KOLO'SVÁRATT.

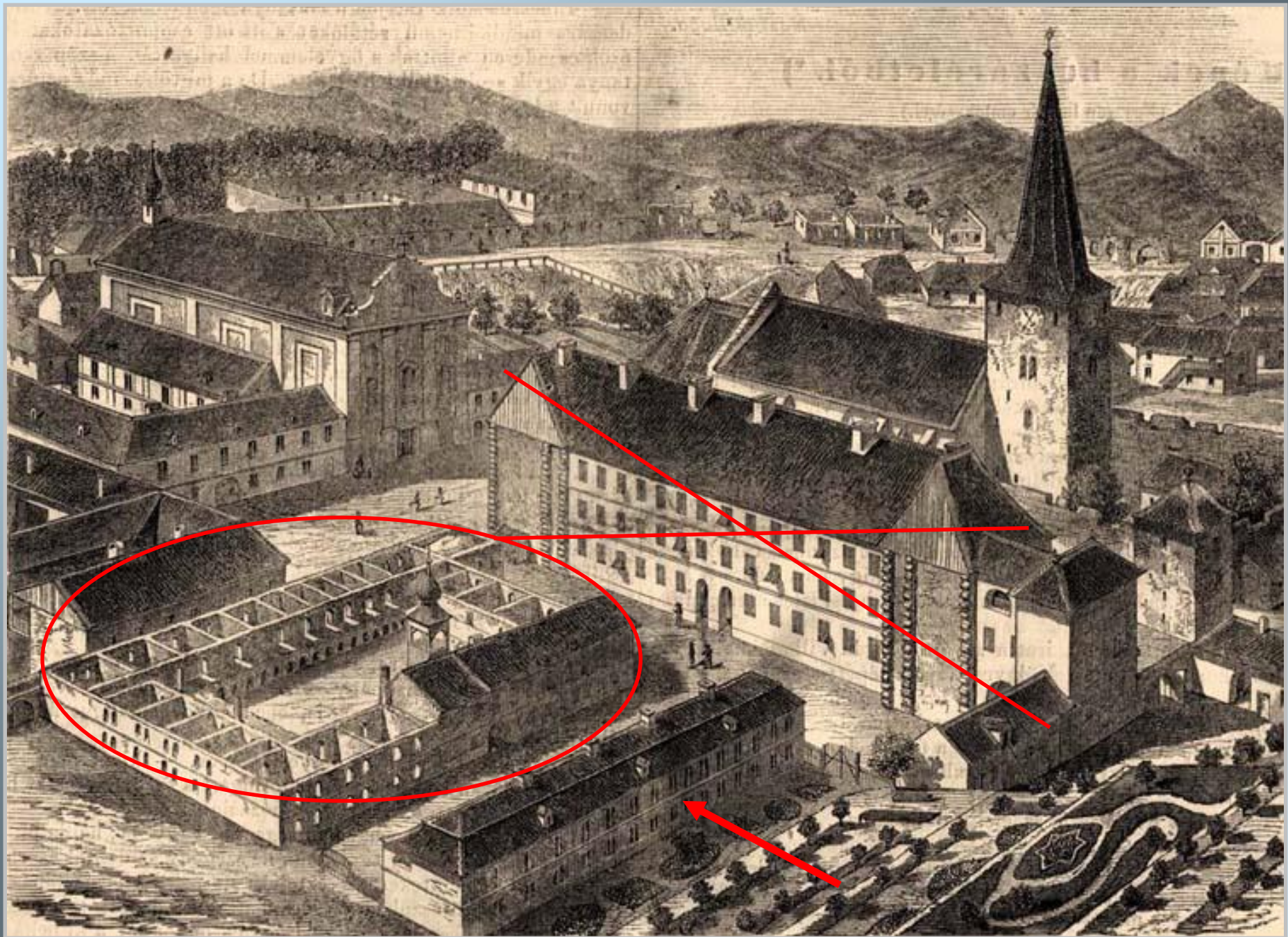
Nyomtatott HOCHMEISTER MÁRT. betűivel,
's költségével.

1801.

Magyar Géográfia

II. rész Ásia

(Bethlen Könyvtár)





Kazinczy Ferenc



Benkő Ferenc

„Mentül jobban esméri valaki a tulajdon hazáját, annál jobban tudgya azt mind szeretni, mind pedig más idegen földek felett betsülleni.”

Benkő Ferenc

18132 / 190.



EMLÉKET BENKŐ FERENCZNEK AZ ELSŐ MAGYAR ÁSVANYTAN ÍRÓJÁNAK!

*Óh e hazában olyan sok jeles
Sírján ringatja vándor fuvalom
A feledésnek túskebokrait!*
Petőfi.

Anagy fejedelem, Bethlen Gábor fejedelemmé választásának 300-adik évfordulóján emlékezünk meg egy elfeledett tudósról, a magyar kultúra lánglelkű úttörőjéről, a Bethlen-főiskola dicsőséges multjának egyik legérdemesebb alakjáról. Ő írta nyelvünkön az első ásványtant, a Magyar Minerológiát 1786-ban. Kétkötetes Magyar Geográfiája is egyike a legelső ilyenmű könyveknek irodalmunkban. Ő teremtette meg hazánkban az első természetrajzi múzeumot Nagyenyeden. Az erdélyi közönség okulására Parnassusi Időtöltés címen kedves és tanulságos évkönyvet ír és ad ki. Tudományos érdemeit a külföld is elismerte, mert a „Jénei Tudós Társaság“ tagjává választotta.

BIBLIOTHECA DE STAT 34/1965

Emellett korának elismert legkiválóbb egyházi szónoka és a szemléltető tanításnak valóságos művésze. A magyar professzor példaképe. A szorgalom, szerénység és bölcsesség megtestesülése.

S mindez érdekért cserében emlékeztét az ő tizenkét kötet nyomtatott munkáján kívül nem őrzi más, mint néhány irodalmi adat és egy szerény életrajz. (Természettudományi Közöny 1911.)

Elfeledett sirja jeltelenül várja már-már századik évfordulóját szentes emulasanak. (Göör)

De mi reméljük, hogy a százéves fordulón az ő elfeledett neve újra föléled és a hálás magyar társadalom drága kincs gyanánt fogja őrizni emlékét.

Övezzük babérral nemes alakját!

Állítsunk emléket Benkő Ferencznek!

Minden művelés és természettudományokért lelkesedő magyar ember hozzájárulását kéri

a Bethlen-kollégium tanárkara nevében:

Dr. Szilády Zoltán
természettanár.

Molnár Károly
főgimnáziumi igazgató.

Az emlék czéljaita szánt összeget a gyűjtő a mellékelt chequen díjtalanul küldheti be a Bethlen-kollégium pénztárába.

„Állítsunk emléket Benkő Ferencznek!” (1913)

A Bethlen Könyvtár Benkő-hagyatékának leltára 1912-ből

Sorszám	A kézirat, nyomtatvány megnevezése	# kötet, helyek száma	Megjegyzés
1.	Latinoqu studiorum et scholariorum	1777	Hir. Nyomtatvány
2.	Az ifj. Johnson v. Spéboja, Roderick a császári király való botrányai	1800	Könyv, két kötet kézirat.
3.	Benkő István és Benkő Ferenc német nyelvű emléke	Bethlen 1776 I. 17	2 gy. nyomtatás lapkiszárat 3 maradvánnyal
4.	Benkő Ferenc ajánló levele a nagygyűlési tanácsból	Nagygyűlés 1776 I. 28	1 a nagygyűlési collegium császári pecsétjével
5.	Dr. Brünffy Ferenc levele Benkő Ferencnek a latin nyelvben való tanítás tárgyában	Károsváros 1793 I. 27	2 gy. melléklet a levélhez pecsét két darabban.
6.	Teológiai jegyzetek	Hannover 1777	16 oldal füzet
7.	Íróképek és adomál gyűjtemény B.F.-től	1815 I. 1	Értelet kézirát 12 számozott lap.
8.	Meglevő levele B. F. részére az egyetemi collegium német tanácsához	Göbri 1790 I. 7.	1 ir. száraz pecsét borítékban.
9.	Libermann sinodus határozata	1765, III. 5.	B. Samuel lutheri kinevezése...
10.	Levele fogalmazóhoz a ref. consistoriumhoz	Károsváros 1790 I. 24	1/2 réz levelepapír
11.	Levele Leylek Deméterhez	Mészárosd 1832 II. 14.	1 ir. kézirat.
12.	Levele királyi kabinét névelőkhöz	Nagygyűlés 1816.	1/2 ir. kézirat
13.	1787-től írt levelek Benkő Ferencnek		6 I. ajánló jegyzetével az 1816. évtől 200 f. ir. 1/2 ir. sz. 855/1770. Wien és száraz pecséttel; két felett egyaránt.
14.	B.F. revessalium alul kintő Ferenc regisztrátor záradékával	Wien 1776 VIII. 28.	1/2 réz alak 1/2 ir.
15.	1791-évi név pohárköszöntője gr. Toldalagi Ferenc nőtalanával	szász, idő ismeretlen	1/2 réz alak 1/2 ir.
16.	B.F. revessalium	Wien 1780 VI. 8.	Záradékhoz Göbri Ferenc regisztrátor alul 1/2 ir. Wien és száraz pecséttel; száraz pecsét borítás, az okmányhoz helye az 1793-as kivonatosi okmány igazgatónak
17.	B.F. censon kinevezése, o.t. elhatárolja.	Hannover 1788. II. 21	B.F. ajánló irága 10 sz. alá foglalt vérfestékével 2 1/2 ir. füzet gubernium-
18.	Hatalmi levele B.F. és rojze felett, kintő Brudella Károly, egyetemi pap.	K.E. 1817 VI. 22.	Hírre pecséttel 1/4. réz 12 levél.

Sorszám	A kézirat, nyomtatvány megnevezése	Közet, helyek száma	Megjegyzés	Sorszám	Az ok
19.	B.F. levele a fő consistoriumhoz 600 forint önkéntes fizetés iránt	K.E. 1815, T. 15 46 - 1815, 31.	1 ir. keltáján véselt consistoriumi határozat	32.	Aph
20.	B.F. ha indokolt levél, melyben tanácsot ad a királyi kabinét részére	Károsváros 1790 I. 22	1 ir. Bethla Sándor, Fejérváry Daniel kinevezéséről	33.	Ep. sz.
21.	B.F. o.t. levél fogalmazóhoz a fenti füzeti boríték címeire	Károsváros 1790 III. 25	Magyar nyelvű kézirát 18 rézben.	34.	Thes
22.	Az önkéntes sinodus által kiadott papi diploma	Deir 1771. III. 13	1/2 ir. latin nyelvű nyomtatvány; száraz pecsét	35.	B.F.
23.	Ref. erdélyi ref. consistorium kézirata a meteorologia tanítás tárgyában	178-9. Károsváros 1792 III. 26	1 réz 1 ir. magyar kézirát.	36.	Reo
24.	Az önkéntes sinodus által kiadott diploma Benkő	Hosszafalu 1774 III. 28	1/2 ir. latin nyelvű, száraz pecsét	37.	Viz
25.	Engedély Benkő Samuel részére	Károsváros 1794. III. 26	1 ir. latin nyelvű, száraz pecsét 1/2 ir. keltáján	38.	B.
26.	Benkő Samuel papi diplomája	Szilok, 1747. III. 17.	Önmagy. alul, nyomtatott latin nyelvű, száraz pecsét aláhírással. - Száraz pecsét.	39.	Sio
27.	B.F. és Rittserei Adám két füzeti emléke.	Károsváros 1780 III. 22	415 számú latin nyelvű nyomtatvány a magyarországi guberniumtól; száraz pecséttel.	40.	U
28.	Az erdélyi ficonstitutum főnökeiről az egyetemi kutatóhoz B.F.-től elvett 200 ft. ügyel.	Károsváros 1815 T. 24.	461, 815 copiz Magyar nyelvű ir. névgyűjteményi kézikönyvekkel.	41.	B.
29.	Két levél márnak.	Károsváros 1818, III. 5	Telki L. és Bethla György leveleinek másolata	42.	Ho
30.	Benkő F. angol fordításánál	K.E. 1815.	Az egyetemi harangszó.	43.	B.
31.	1787-től írt levelek Benkő Samuel ajánló levele Kolosvári István magyarbányai szepet-lendenstől		Magyar kézirát, 3 füzetben 1. 1-16 2. 17-33 3. 33-50 - 19 számozott oldal.	44.	ko

(Mappa)

Sorszám	Az előírás, nyomtatvány megnevezése	Közet, hely, idő megnevezése	Megjegyzés
32.	Aphorismák (jegyzet.)	—	magyar és német nyelvű.
33.	egy szeszencselleni famulának története.	1815. —	1/8 réti füzet 7 lap.
34.	Magyar fordítás németből	—	Magyar nyelvű írt művegy 30 1/2 ad két oldalán
35.	Theológiai jegyzetek és történetek, jegyzetek	—	—
36.	B.F. fordítás, Embertiség megértéséről történetjeinek 3-ik darabjából címmel	1814. —	Magyar kézirat 14 számú 1/2 réti lapon.
37.	Regény (kézirat.)	—	füzet 112 oldal; jelezhető jog
38.	Visszák sorsrendje és tanulóléte	—	—
39.	B.F. levele Békécsi Zsigmondhoz	1826, T. 26.	100 magyar kézirat.
40.	Sionosi benediktusok leírása	—	210 1/4 réti
41.	Magyaras.	—	110 1/4 réti
42.	B.F. né levele fegyveres	—	magyar nyelvű; két lapon a fegyveres válság.
43.	Német vers.	—	4 vers szövegből
44.	B.F. két lönfele jegyzetei	—	Ártás, Kelet, Kinyitók
45.	Két lönfele és fegyveres	—	Magyar-német nyelvű, 6 db papírt.

(Magyarítás B. = Benke
B.F. = Benke Ferenc.) 1912. VIII. négy. H.

Hogy ezen jegyzetekben 1-44 sorsszám alatt előírtak iratokat a magyarországi Bethlen collegium előjárásainak létező bemutatása s esetleges megismerése céljából Medanyesy Dezső algyőzi lakói járási nammevő-től arról a kötelezettséggel vették át, hogy kifejezett kívánatára békésmihály v. magat az okmányokat, v. n. körön egyesítésével megállapított névelést kezébe vették azonnal.

H.E. 1912, május 8. án

Zayson János s.k.
Msp. tanár.

Benedek Károly s.k.
előjárásági tag

Molnár Károly s.k.
igazgató tanár

Könyvészet:

- **Benkő Ferenc:** *A magyar mineralógia*, Kolozsvár, 1786
- **Benkő Ferenc:** *A Museumnak és Ritkaságoknak leírása*, Illustri Collegi Nagyenyed, 1797 (kézirat)
- **Benkő Ferenc:** *Werner Ábrahám urnak a köveknek és értzeknek külső megesmertető jegyeiről írott szép és igen hasznos könyvetskéje, melyet Hazájának és a tanuló ifjúságnak lehető hasznára magyarra fordított és a két magyar hazának s más idegen kő és értz nemekkel is példákban meg bővített Benkő Ferentz R [eformátus] P[ap] Göttingába 1782. esztendőbe*, Kolozsvárott a Reff. Koll. Betűivel 1784.
- **Benkő Ferenc:** *Parnassusi időtöltés VI. darab*, 1795
- **Benkő Ferenc:** *Parnassusi időtöltés VII. darab*, 1796
- **Dr. Lukinich Imre:** *Nagyenyedi Album*, Természettudományi Közlöny, Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest 1911.
- **Hubbes Éva:** *Benkő Ferenc egyetemjárása*, Érc- és Ásványbányászati Múzeum, Rudabánya, 2004 (<http://mek.oszk.hu/05900/05959/05959.pdf>)
- **Hubbes Éva:** *Benkő Ferenc külföldi egyetemjárása peregrinációs albuma és diáriuma alapján*, Földtani Közlöny 134/1 (2004), Budapest
- **Kazinczy Ferenc:** *Erdélyi levelek*, Művelődés, Kolozsvár, LXI. Évfolyam 2008. 6-7-8-9
- **Szilády Zoltán:** *Benkő Ferenc, az első magyar mineralógus*, Természettudományi Közlöny, 1911
- **Szili Kálmán:** *Magyar természettudósok száz évvel ezelőtt*, Természettudományi Közlöny, 1888 május (<http://www.kfki.hu/~tudtor/tallozo1/matertud.html>)
- **Varga Árpád:** *Benkő Ferenc* (<http://epa.niif.hu/00900/00979/00005/pdf/020-040.pdf>)
- **Vita Zsigmond:** *Tudománnyal és cselekedettel*, Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1968

Segítségemre voltak az általam irányított diákok dolgozatai:

- Balázs Olga, Sallai Gyöngyi: *Raritatum et rerum naturalium museum*, 2001**
- Balázs Kinga: *Az ásványok költője és a rímek tudósa*, 2002**
- Szász Deniszke Mónika: *Benkő Ferenc a tanár, a tudós és gyűjtő*, 2004**
- Szabó Emília: *Erdély első mineralógus utazója*, 2006**

